దూరాన కొండలపైనుంచీ, ఊరిచుట్టూ టెంకాయతోటలపైనుంచీ, కోనేటి కెరటాలపైనుంచీ మందమారుతం చల్లగా వీస్తూ ఏడు కొండలెక్కి అలసిపోయిన యాత్రికులకు హాయి కలుగజేస్తోంది బంగారు కోనేటి మధ్య నాలుగు కాళ్ళ మండపంలోనూ, కోనేటి కటు వైపున రావిచెట్టు కొమ్మల్లోనూ, ఇటు దేవాలయ గోపురంలోనూ విద్యుద్దీపాలు వెలుగుతున్నాయి పాలారబోసినట్టు నింగినుండి నేలకు వ్యాపించిన వెన్నెల, విద్యుద్దీపాల వెలుగు ముందు తెల్లబోతోంది

రఘునాథరావు కోనేటినీటిలో బుడుంగున మునిగి పైకిలేచి, మెట్లపైన కూచున్న భార్యని చూస్తూ "ఇంతమాత్రానికే భయపడతా వెందుకు సుశీ! తెంపుచేసి నీళ్ళల్లో మునిగేయాలంతే, మళ్ళీ చలీ, గిలీ ఏమీ వుండదు!" అన్నాడు

"నే నెప్పుడూ చన్నీటిలో స్నానం చేయలేదు బాబూ, నన్ను తొందరపెట్టకండి, మీకు పుణ్యముంటుంది" అంది సుశీల

సుశీల ఒడిలో కూచున్న చిట్టిపాప మాత్రం, తల్లి గనుక తనని వదిలిపెడితే ఒకసారి మెట్లన్నీ దిగి క్రింది మెట్టుపైన కూచుని నాన్నగారితోబాటే స్నానం చేయాలనుకుంది ఓయబ్బో, ఒక్కసారిగా ఎందరు స్నానం చేస్తున్నారీ కోనేట్లో! అక్కడక్కడా కొందరు తల్లులేమో, నీళ్ళను చూచి పారిపోతున్న పిల్లల్ని బలవంతాన తీసుకొచ్చి నీళ్ళల్లోనుంచి బయటికి పంపుతున్నారు మరి అమ్మమాత్రం తన నెందుకిలా వదిలిపెట్టడంలేదు? చిట్టిపాప లేత బుర్రలో యిలా ఆలోచనలు సాగిపోతున్నాయి

రఘునాథరావు స్నానం ముగించి పైకి వచ్చి బట్టలు వేసుకున్నాడు సుశీల చిట్టితో సహా పాదప్రక్షాళనం చేసుకుని, ముఖం కడుక్కుని మెట్లెక్కి పైకివచ్చింది భార్యాభర్తలిద్దరూ చిట్టిని చెరోవైపున పట్టుకుని దేవాలయంవైపు నడవసాగేరు

"మరిప్పుడు టెంకాయ కొనుక్కోవద్దా నాన్నా" అని హెచ్చరించింది చిట్టిపాప

"దీని ధ్యాసెప్పుడూ టెంకాయపైన్నే నండీ!" అంది సుశీల

"టెంకాయొకటే కాదు పూలు కూడా కొనుక్కోవాలి ఏం నాన్నా, కొనుక్కోవద్దూ?" అంది చిట్టిపాప.

"అన్నీ కొనుక్కుందాం లే పాపా! అంగళ్ళదగ్గరకే వెళ్తున్నాంగా" అన్నాడు రఘునాథరావు

ప్రాకారంముందు డబ్బారేకుల పాకల్లో టెంకాయలు రాసులకు రాసులుగా అమ్ముడుపోతున్నాయి రఘునాథరావు రెండు టెంకాయలకోసం ఐదు నిమిషాలు బేరం చేశాడు కానీ అర్ధణా కోసం అదొకపట్టింపుగా భర్త బేరమాడుతూ బజారులో నిలబడడం సుశీలకాదినుంచీ అంతమనస్కరించే విషయంకాదు అవసరాన్నిబట్టి వస్తువుకు కొంచెం అదనపుమూల్యం ముట్టజెప్పడానికి సుశీల ఎప్పుడూ వెనుకాడదు రూపాయల్ని చిల్లపెంకులుగా చూసే భారీకుటుంబంలో పుట్టిన ఆడపడుచాయె మరి! ఆమెలో అంతమాత్రం దుబారాతత్వం ఉండడంలో ఆశ్చర్యమేముంది?

మునిపల్లె
రాజు

పరిస్థితులు కలిసిరావడంచేత రఘునాథరావు ప్రస్తుతం అణాకానీలకోసం అంత పట్టింపు చూపవలసిన అవసరం లేనిమాట నిజమే! కానీ అతడు లేమిలో పుట్టి లేమిలో పెరిగాడు ఇప్పటి సంగతంత గట్టిగా చెప్పలేం గానీ ఒకప్పు డతడు అణా కానీల విలువ బాగా ఎరుగును రైలుచార్జీ కొక అణా కొఱతగా వుండడంవల్ల, అతడు పదేళ్ళ ఈడప్పుడొకసారి పదిమైళ్ళ దూరం నడిచాడు సినిమాహాల్లో ప్రవేశించేందుకు రెండణాల డబ్బులకోసం అతడొకసారి బస్సుస్టాండుదాకా ఒక బట్టల మూటని మోసుకెళ్ళాడు కానీ అలా ఎంతోకాలం జరుగలేదు రఘునాథరావు జీవితపథం వున్నట్టుండి ఒకచోట మలుపు తిరిగింది అది రఘునాథరావుకు అచ్చివచ్చిన మలుపు! అదృష్టం చేకూర్చిన మలుపు!

టెంకాయలు చేతిసంచిలో వేసుకుని రఘునాథరావు సతీసుతలతో పూలంగళ్ళవైపు నడిచాడు వేయికాళ్ళ మండపానికి ప్రక్కగా పెద్ద పెద్ద పూలంగళ్లు బారులుతీరి వున్నాయి గులాబిపూలసరాలు అంగళ్ళముందు వ్రేలాడుతున్నాయి మల్లెపూల మధురసుగంధం ముత్తెక్కిస్తోంది రఘునాథరా వక్కడ ఒక క్షణంసేపు ఆగి "ఏం పువ్వులు కొనుక్కోమంటావు సుశీ" అని అడిగాడు

"కదంబం కనబడదేమిటండీ యిక్కడ" అంది సుశీల

చేమంతులు అందంగా వుంటాయి మల్లెపూలు కమ్మని వాసన వెదజల్లుతాయి కనకాంబరాల సౌకుమార్యం మెచ్చుకోతగ్గది ఐతే ఈ మూడింటి కలయికవల్ల అందం, సుగంధం, సౌకుమార్యం కలసిపోయిన కదంబం ఏర్పడుతుంది సుశీలకు కదంబమంటే మహా యిష్టం!

రఘునాథరావు కదంబంకోసం చుట్టూ ప్రక్కల కలయజూచాడు అంగళ్ళకు కొంచెం దూరంలో ఒక ముసలావిడ పూలగంప ముందరుంచుకుని దండలమ్ముకుంటోంది "అదిగో సుశీ కదంబం" అంటూ అతడు అడుగు ముందుకు వేయబోయి అంతలో అక్కడే హఠాత్తుగా ఆగిపోయాడు

"ఏమండీ! వెళ్ళి పూలు కొనుక్కుందాం వేళ మీరిపోతోంది" అంది సుశీల

"అదికాదు సుశీ! ఆ పూలమ్ముకుంటున్న దెవరో పరకాయించి చూడు" అన్నాడు రఘునాథరావు అతడి కంఠంలో గాద్గద్యం సుశీలకు స్పష్టంగా వినిపించింది

ముసలావిడని పోల్చుకోడానికి సుశీలకి ఒకటి రెండు నిమిషాలు కావలసివచ్చాయి ఆమె చెమటలుడిగి బొమ్మలా భర్త ప్రక్కన నిలుచుండిపోయింది

తల్లిదండ్రు లెందుకలా కొయ్యబారిపోయారో అర్థంగాక చిట్టిపాపసైతం తెల్లబోయింది.

దిగ్భ్రమలోనుంచి తేరుకున్న తర్వాత రఘునాథరావు సుశీలవైపు చూస్తూ "మమకారాలు గొప్పవే సుశీ! కానీ వాటికీ ఒక హద్దు వుంది ఆ హద్దు దాటినతర్వాత మనిషిలో మమకారం నశించి నిర్లిప్తత నెలకొంటుంది అందుకు ఆ ముసలావిడే సాక్షి" అన్నాడు

ఎదుటవారి కష్టనష్టాలు సుశీల గ్రాహ్యశక్తికి ఎప్పుడూ అంత అందుబాటులో వుండేవికావు కానీ ఆ క్షణానమాత్రం ఆమె కనుకొలకుల్లో రెండు కన్నీటిచుక్కలు నిలచాయి

"ఏమంటావ్ సుశీ! ఈ పరిస్థితిలో ఆమె ఎదుట నిలబడగల మనస్థైర్యం మనలో ఎవరికీ లేదుగదూ" అన్నాడు రఘునాథరావు

ఉన్నట్టుండి సుశీల చిట్టిపాపని చేతు

ట్లోకి తీసుకుని "నాకు చిట్టీ! అదిగో మా కేకెప్పు" అంది. అప్పకళ్లను తొలగించు కుని కొవలబడిన ప్రవాహాలుగా ఆమాటలు సుశీల లోపలినుంచి [illegible] బయటికి వచ్చాయి.

[illegible]

[illegible] సుశీల [illegible]

[illegible]

"[illegible] నవ్వుకొం[illegible]" అంది సుశీల.

"[illegible]" అంటూ [illegible] నవ్వింది [illegible].

[illegible] రఘునాథరావు "[illegible]! నీ కోసం [illegible] అన్నారు."

"[illegible]" అంది సుశీల.

"[illegible]" అంది.

"[illegible] చూసుకున్నావు [illegible]"

రఘునాథరావు [illegible] అంతకూ, యింతకూ [illegible] ఆ విషయం [illegible] అమ్మమ్మకంటే

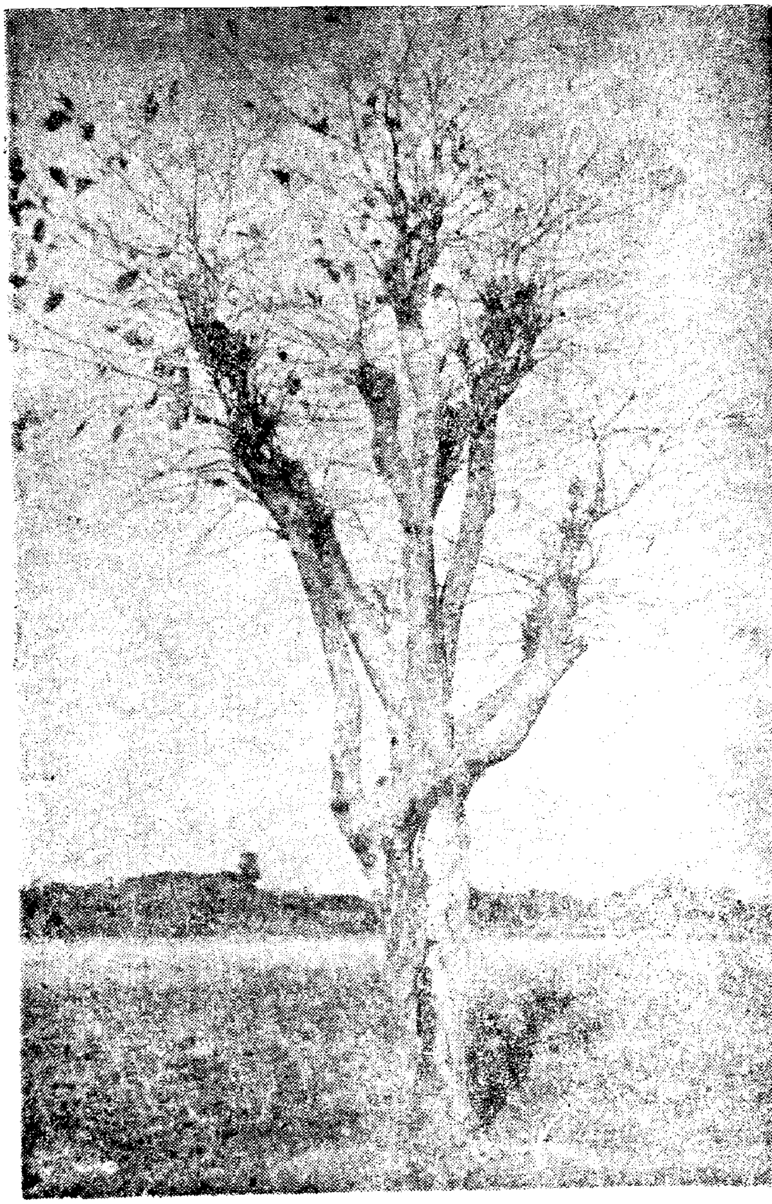

ఏకాకి

ఫోటో: [illegible]

[illegible]! [illegible] అంది.

"[illegible]" అన్నారు రఘునాథరావు.

[illegible] ప్రారంభమైనందుకు [illegible] మోగాయి.

"[illegible] యాత్రకొచ్చినవాళ్లు నాదగ్గర

[illegible]!

[illegible] చూస్తూ.

రఘునాథరావు [illegible] సుశీల [illegible]

[illegible] "అదే [illegible]! [illegible]

★ ఏకాకి ★

మరపూ హెచ్చింది. నీకూ మరపైతే ఎలాగ! ఈ పూలుంచుకో తల్లో. నీకు కదంబమంటే మరీ యిష్టంకదూ! ఇవిగో, ఈ పువ్వులు నీకు, ఇవి చిట్టికి. చిట్టికి కొంచెం ఎక్కువగానే వుండనీ, రెండు జడలు కద్దూ!" అంటూ పక్కన నవ్వింది.

* * •

అదొక పనిగా యిల్లాండ్రను వేపుకతినే యింటియజమానుల కోవకు చెందినవాడు కాదు సీతారామయ్య. అతడు భార్యని ప్రాణాధికంగా గాకపోయినా, ప్రాణసమానంగా నయినా చూచుకుంటూ వచ్చాడు. ఆమెకు కావలసినన్ని నగలు చేయించాడు. ప్రతి పండుగకూ క్రొత్త చీర కొనిపెట్టాడు. ఆమెముద్దు ముచ్చటలు తీరడానికని ఆమె గర్భంగా వున్నప్పుడు సీమంతం పెళ్లి చేయించుకున్నాడు. బిడ్డలు పుట్టిన తర్వాత వాళ్లికి నామకరణమహోత్సవం భారీఎత్తున జరుపుకున్నాడు.

భర్త యిన్ని నగలు చేసిపెట్టినా, యిన్ని చీరలు కొనిపెట్టినా, బిడ్డలకు నామకరణమని, అన్నప్రాశనమనీ, అక్షరాభ్యాసమనీ అప్పుడప్పుడూ కొన్ని పబ్బాలు చేస్తున్నా అవన్నీ తనకోసం, కానట్లు సంచరించేది కామాక్షమ్మ. 'ఈ చీర ఎందుకు కట్టుకున్నావు కామాక్షమ్మా, ఈ పువ్వులే ఎందుకు పెట్టుకోవాలి కామాక్షమ్మా' ఇలాంటి ప్రశ్నలకు 'ఈ చీరంటే మావారికిష్టం, ఈ పువ్వులంటే మావారికి చాలా ప్రీతి' ఇలాంటి రెడీమేడ్ సమాధానాలు వచ్చేవి కామాక్షమ్మనుంచి. ఆమె ఏపని చేసినా, భర్తసుఖంకోసం, భర్త తృప్తికోసం చేసింది. తనవంటూ కొన్ని స్వంత అభిప్రాయాలను, అభిలాషలను ఆమె ఎప్పుడూ ఏర్పరచుకోలేదు. సీతారామయ్య పూవైతే ఆమె తావి. పూవులేక తావి వుండదు. తావిలేని పువ్వు వుంటుంది. తావికి ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వం లేదు.

తొలిచూలు మగబిడ్డ. మలిచూలేమో ఆడబిడ్డ. పుట్టినబిడ్డ లిద్దరూ ఒక ఆకూ, డోకూ లేకుండా ఎదిగి చేతికొచ్చారు. ఎప్పుడెప్పుడా అని ఎదురుచూస్తున్న సీతారామయ్య ఆ యిద్దరికీ పెళ్ళిళ్లుచేసి అంతటితో తన బాధ్యత తీరిపోయినట్టు ఒకానొక నాటిమధ్యాహ్న భోజనానంతరం ఈజీచెయిర్లో కూచున్న మనిషి కూచున్నట్టుగానే కళ్లు మూసేశాడు.

భర్త మరణంతో కామాక్షమ్మకు యిహలోకంతో సంబంధం తెగిపోయినట్టే తోచింది. కొడుకు సంసారాన్ని చక్కదిద్దుకుంటున్నాడు. వాడిచేతిక్రింద ఇరవై వేల రూపాయల బట్టలవ్యాపారం సాగుతోంది. ఇటీవల ఒక హోటలుకూడా ప్రారంభించాడు. పైగా కృష్ణమూర్తికి పిల్లనిచ్చినమామగారు లక్షాధిపతులు! ఇక కూతురుంది. కామాక్షమ్మ ఎప్పుడు ఆలోచించినా ఆ కూతురునిగురించే ఆలోచించేది. అది నోట్లో నాలుకలేనిపిల్ల. అందుకు తోడు అల్లుడు వట్టి బోళాబాయి మనిషి. బొగ్గులనీ, కట్టెలనీ, ఎముకలనీ, ఏవేవో తలకు మించిన వ్యాపారాలు చేసి ఆస్తిని గుల్ల చేస్తున్నాడు. దూరాభారం ప్రయాణం కావడంచేత అప్పుడప్పుడూ కుమార్తెని చూచిరావడానికి పొసగడంలేదు. తనెప్పుడో మనవడి కర్ణభూషణోత్సవానికని వెళ్ళి రెండు నెలలపాటు వుండివచ్చింది ఆ మనవడికీపాటికి నాలుగేళ్ళు దాటివుంటాయి. ఈ మహారాజేమో ఆ వ్యాపారమేమిటో, ఆ హోటలేమిటో, వాడి మామగారి నిరవాకాలేమిటో, అవి తప్ప చెల్లెలిసంగతే పట్టించుకోడంలేదు

ప్రక్కింటి పంతులుగారిని, ఎదురింటి అబ్బాయిని బతిమాలుకుని కామాక్షమ్మ నెలకొకసారైనా అన్నపూర్ణకు జాబు వ్రాయించేది. ప్రత్యుత్తరాలు చాలా నిరాశాజనకంగా వుండేవి. ఏదో చెప్పరాని బాధను హృదయంలో దాచుకుని కుమిలిపోతూ ఆ బాధని వ్యక్తంచేయడానికి మాటలు స్ఫురించక వ్రాసిన నాలుగైదు పంక్తుల్లోనే కొండంత ఆవేదన వెల్లిగక్కే అన్నపూర్ణని తలచుకుంటే కామాక్షమ్మ గుండె చెరువైపోయేది.

ఓరోజు సాయంత్రం కృష్ణమూర్తి ఒక కాగితం చేతబట్టుకుని వంటగదిదాకా వచ్చి "అమ్మా! టెలిగ్రాం వచ్చింది" అన్నాడు. కామాక్షమ్మకు గుండె ఆగిపోయినంతపనైంది ఆమె తేరుకునేలోపలే కృష్ణమూర్తి "బావకు ఒళ్ళు జబ్బుగావుందట! తక్షణం ఎవరినైనా బయల్దేరి రమ్మంటున్నారు" అన్నాడు.

"అతడికా జబ్బనేది మొదటినుంచీ వున్నదేకదరా! అదికాదురే. ఇప్పుడు మరీ పీకలమీది కొచ్చివుంటుంది. లేకుంటే టెలిగ్రామెందుకొస్తుంది" అంటూ కామాక్షమ్మ కంగారుపడిపోయింది

ఎప్పటిలాగే కృష్ణమూర్తి పనులతొందరవల్ల ఇల్లుకదలి వెళ్ళలేకపోయాడు. కామాక్షమ్మ రాత్రి ఎనిమిదిగంటల మెయిల్లో బయల్దేరింది. మెయిల్ శరవేగంతో పరుగెడుతోంది. కుమార్తెకూ తనకూ మధ్య దూరం తగ్గనూ తగ్గనూ కామాక్షమ్మ, హృదయంలో ఆరాటం ఎక్కువకాసాగింది నిర్నిమిత్తంగా తనకలాటి ఆరాటమూ, ఆందోళన కలగదనీ, నిజానికేదో అనర్థం జరిగిపోయేవుంటుందని ఆమె మాటిమాటికీ అనుకోసాగింది.

ఆమె అనుమానం అక్షరాలా నిజమే అయింది. కామాక్షమ్మ యిక్కడ రైలెక్కిన ఎనిమిదిగంటలవేళకే అక్కడ అన్నపూర్ణభర్త ఆఖరిశ్వాస విడిచిపెట్టాడు.

కామాక్షమ్మ కూతుర్ని కావిలించుకుని కన్నీరుమున్నీరుగా విలపించింది. "ఇంత చిన్నతనంలోనే నీకూ నారాతేపట్టిందే అన్నపూర్ణా" అంటూ ఆక్రోశించింది

ఆశ్చర్యమేమంటే అన్నపూర్ణ ఉలకలేదు, పలకలేదు. శోకరసాధిదేవతలా సాక్షాత్కరించిన తల్లిని సైతం ఆమె పోల్చుకుందో లేదో చెప్పడంకష్టం. ఆమె అరవిచ్చిన కళ్ళతో ప్రపంచాన్ని శూన్యంగా చూస్తోందంతే!

దగ్గరున్న వాళ్ళు కామాక్షమ్మకు పరిస్థితిని వివరించిచెప్పారు భర్త కాయిలా పడినప్పటినుంచీ రెండుమూడు నెలలుగా అన్నపూర్ణకు నిద్రాహారాలు సరిగ్గాలేవు. ఆహారంసంగతి ఎలావున్నా నిద్రమాత్రం బొత్తిగాలేదన్నా తప్పులేదు. అలా కంటికి రెప్పలా కాచుకుని వున్నప్పటికీ రోగి ప్రాణవాయువులు ఎప్పుడో బొందిని విడిచిపోయాయి. భర్త చనిపోయాడని తెలియగానే అన్నపూర్ణ శవంపైనపడి గుండె బ్రద్దలైపోయేట్టు ఏడ్చి మొత్తుకుంది తల బాదుకుంది ఆమెని ఓదార్చడానికి ఎవరికీ సాధ్యంకాలేదు తెల్లవారేవరకూ అలా ఏడుస్తూవుండిపోయి, ఆపైన ఆమె స్మారకం తప్పి క్రిందపడిపోయింది. ఉదయం తొమ్మిదిగంటలప్పుడు బలవంతాన నోరు తెరచి పాలుపోశారు. దాంతో కొంచెం తెప్పరిల్లుకున్నా మళ్ళీ మామూలు మనిషి కాలేకపోయింది. ఎవరు మాట్లాడినా బిక్కరించి చూస్తుంది. బదులు మాట్లాడదు ఎవరేమడిగినా బదులు చెప్పదు. ఏడవబోతుంది గొంతు పెగలక మానేస్తుంది, అప్పుడప్పుడూ నవ్వుతుంది కూడా!

అల్లుడి చావు గోరుచుట్టయితే, కూతురి

కలవరపడు స్త్రీలకు

"కుమారి" (మాత్రలు)
మరువకండి మీ ఆరోగ్యం రక్షించును చింతఅనవసరం
వెల (సాదా) రు. 3/-
(స్పెషల్) 5/-
(ఎక్స్ట్రా స్పెషల్) 8/-
పోస్టేజి ప్యాకింగ్ ప్రత్యేకం

Mrs. P. Devee, F.D.S. (AP) Calcutta-40.
స్టాకిస్టు: Indo Medical supplies
No 3, Pauliappan st, Seven wells
Madras - 1.

పిచ్చివాలకం ఆ గోరుచుట్టుపైన రోకటిపోటులా తయారైంది కామాక్షమ్మకు!

ఆ సాయంత్రం శవదహనం రివాజు మేరకు జరిగిపోయింది. తరువాతి కర్మకాండలు సైతం యథావిధిగా జరిగిపోయాయి. కాలం యథాప్రకారం గడచిపోతూనే వుంది. కానీ అన్నపూర్ణలో మాత్రం మార్పు రాలేదు. మెడలోనుంచి మంగళసూత్రం తీయబోయినవాళ్ళని ఆమె రక్కి గిల్లి వాళ్ళపైన వెయ్యి శాపనార్థాలు క్రుమ్మరించింది. చేతుల్లోనుంచి గాజులు తీయబోయిన ఒక పూర్వసువాసినిని కాలువలో పడత్రోసింది. రేవుదగ్గరినుంచి యింటికి పారిపోయి గదిలో గడియ వేసుకుని పడుకుంది.

రాత్రంతా ఎందరో తలుపు తీయమని ప్రాధేయపడ్డారు. కూతుర్ని పిలిచీ పిలిచీ అలసిపోయి కామాక్షమ్మ తలుపుదగ్గరే పడుకుని నిద్రపోయింది. భళ్లున తెల్లవారేసరికి గదిలో చడీ చప్పుడూ లేవు. గునపాలు తెచ్చి తలుపును పగలగొట్టవలసివచ్చింది. లోపల అన్నపూర్ణ లోకవ్యవహారాలతో తన కేమాత్రం సంబంధం లేనట్టు నేలపైన పడుకునివుంది. కదిలించి చూశారు. లేపి కూచోబెట్టారు. పట్టువిడ్వగానే మేను మళ్లీ నేలపైనే పడిపోయింది. వెళ్ళినవాళ్ళు పెదవి విరచి, నిట్టూర్పువదలి బయటికి వచ్చేశారు. నుదుట కుంకుమ తిలకంతోనే, మెడలో మంగళసూత్రంతోనే అన్నపూర్ణ భర్తని వెదుక్కుంటూ వెళ్ళిపోయింది!

* * *

నాలుగేళ్ళప్రాయాన్నే తల్లిదండ్రుల్ని గోల్పోయిన దురదృష్టజాతకుడు రఘు అమ్మమ్మతోగూడా మామగారిల్లు చేరాడు.

ఆ బుడుతడిరాకపట్ల కృష్ణమూర్తి కుటుంబంలో ఆసక్తి కనబరిచినవారెవరూ లేరు. రఘు చుట్టపుచూపుగా వచ్చి నాలుగురోజులుండి పోయేవాడైతే ఆ సంగతి వేరు. అతణ్ణిక ఎల్లకాలమూ ఈకుటుంబమే భరించవలసివుంటుంది. ఇలాంటి ఆలోచనవల్ల వుత్పన్నమయిన ఉదాసీనభావమే రఘుకు ఆ యింట్లో స్వాగతం పలికింది.

కృష్ణమూర్తికి అత్తగారివైపున చెప్పుకోతగ్గ బంధుబలగముంది. పరస్పరవయోగుణభేదాలతో అతనికి మరదండ్లే ఏడెనిమిది మంది వున్నారు. ఆ ఏడెనిమిదిమందిలో హైస్కూలు చదువుకోసం కృష్ణమూర్తి యింట్లోనేవున్న యిద్దరుగాక, మిగిలిన వాళ్ళల్లో సైతం ఏ ఒకరిద్దరో అక్కడే వుండి చీరలు బేరం చేయడంలోనూ, నౌకర్లను అదుపులో వుంచడంలోనూ, చాకలి పద్దులు వ్రాయడంలోనూ అక్కగారికి తోడ్పడుతుంటారు. ఇంట్లో ఆమూలనుంచీ ఈమూలవరకూ చెదతిరుగకుండా ముచ్చటగా కుర్చీలో కూచుని కావలసిన వస్తువుల్ని తెమ్మని నౌకర్లకు హుకుం జారీ చేయడం ఆ అక్కచెల్లెళ్లకు చిన్నప్పటినుంచీ అలవాటయిన సుకుమారాల్లో ఒకటి. ఇంట్లో 'మంది' హెచ్చినకొద్దీ నౌకర్లను హెచ్చించడానికి, కృష్ణమూర్తి హోదుపరితనానికి పొత్తు కుదరకపోవడంచేత ఆ అక్కచెల్లెళ్ళకు కాలిపనీ చేతిపనీ చేసిపెట్టడానికి రఘు చక్కగా వుపకరించాడు.

కామాక్షమ్మ ఓ మంచిరోజు చూచి పలకాబలపం కొనిపెట్టి రఘుని పొరుగింటి పిల్లలతోబాటు బడికి పంపించింది. ఆ సాయంత్రం అతడింటికి రాగానే దగ్గర కూర్చోబెట్టుకుని "ఏదీ బాబూ! ఈ రోజు ఏం నేర్చుకున్నావో వ్రాయి" అంది. రఘు పలకనిండుగా 'ఓనమాలు' వ్రాసి సగర్వంగా అమ్మమ్మముఖంకేసి చూచాడు. కామాక్షమ్మ మనవణ్ణి ఒడిలో పడుకోబెట్టుకుంటూ "నా బాబుకి చదువెందుకు రాదు! వాడికే రాకపోతే ఆ చదువింకెవరికి వస్తుంది" అంటూ పరవశించిపోయింది.

తన పర్యవేక్షణక్రింద రఘు చదువు నిరభ్యంతరంగా సాగిపోగలదని కామాక్షమ్మ భావించింది. కానీ ఆమె కోరిక సఫలం కావడానికి ఆ యింట్లో అనేక ప్రతిబంధకాలు ఏర్పడసాగాయి.

ఓ రోజు ఉదయం కామాక్షమ్మ తోటలోకివెళ్ళి దేవతార్చనకోసం పూలు కోసుకురావడంలో కొంచెం ఆలస్యమయింది. తిరిగివస్తూ, ఆమె, ఆ పాటికి రఘు బడికి వెళ్ళిపోయివుంటాడనుకుంది. కానీ అలా జరుగలేదు. హాలులో రఘు పలకా పుస్తకాలు అలాగే వున్నాయి. బడికి పోకుండా వీడింకా యింట్లో ఏంచేస్తున్నట్టు అనుకుంటూ ఆమె ఇల్లంతా వెదుకసాగింది. రఘు మేడమెట్లదగ్గర స్లిప్పర్సును తుడిచి, పాలిష్ వేస్తూ ఆమెకు ప్రత్యక్షమయ్యాడు.

"అదేమిట్రా! బడిమానేసి చెప్పులు తోముకుంటున్నావు" అని విస్తుపోయింది కామాక్షమ్మ.

"ఇవి నిర్మలత్తయ్య స్లిప్పర్సు అమ్మమ్మా! బాగా తోమిపెట్టమంది" అన్నాడు రఘు.

కామాక్షమ్మ కోపంతో ఆపాదమస్తకమూ కంపించిపోయి "నిర్మలత్తయ్య చెప్పులు తోమిపెట్టమంటుంది. కమలత్తయ్య బట్టలుతికిపెట్టమంటుంది. లీలత్తయ్య నీళ్ళు కాచమంటుంది. ఇంకొకరింకొక పని చేయమంటారు. ఐతే నువ్వు అందరికీ చేస్తూ బడి మానుకుంటావట్రా" అంది.

ఏదో పనిమీద అప్పుడు వచ్చిన యింటి యిల్లాలు ఆ విషయంలో స్వయంగా కలుగజేసుకుంటూ "ఏదేం పరవాలేదులే అత్తయ్యా! ఒకరోజు బడిమానుకున్నంత మాత్రంలో మీ మనవడిచదువు పాడుగాదులే" అంది.

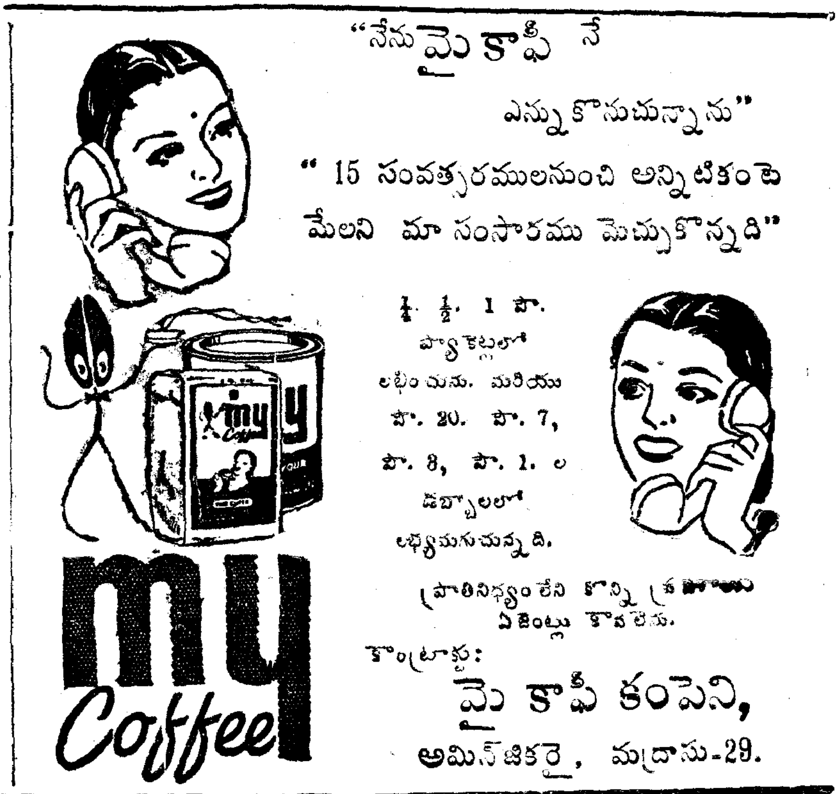

★ ఏకాకి ★

"ఇక్కడ నిన్నెవరు మాట్లాడించారమ్మా" అంటూ కామాక్షమ్మ ముఖం మరో వైపుకు త్రిప్పుకుంది.

"మాట్లాడించకపోయినా అవసరం వచ్చింది గనుక చెబుతున్నాను. మీ మనవణ్ణి ఒక దొరగారిలా చూచుకోవలసిన అవసరం మాకేమీ కనిపించడంలేదు. వాడికిక్కడ రాచరికపు మర్యాదలు జరగాలంటే అదెలా కుదురుతుంది" అంటూ ఒక విసురులో గృహిణి లోపలికి వెళ్ళిపోయింది.

కామాక్షమ్మ అభిమానం కలిగినమనిషి. "భర్త దగ్గరకూడా ఆమె ఒక మాట పడి ఎరుగదు. తనపట కోడలు చూపిస్తున్న నిర్లక్ష్యమూ, మనవడిపైన ఆయింట్లో అందరూ నెరపుతున్న అధికారమూ తలచుకున్న కొద్దీ ఆమె మనసు పరిపరివిధాల పోయింది. నిజానికీ యింటికి రఘు పరాయివాడేం కాదు. ఇక్కడ వాడికి కాకపోతే మరెవరికి జరగాలి రాచరికపు మర్యాదలు! మర్యాదల సంగతి దేవుడెరుగు, వేళకు పట్టెడన్నాన్నైనా పెటిపుట్టలేదా! ఆదిలోనే యిలా హింసపాడైతే, యింక రఘు బ్రతుకేం కావాలి! అబ్బే, తనకట్టె వుండగా అలా జరగడానికి వీల్లేదు.

కామాక్షమ్మ ఆరోజు సాయంత్రమే కుమారుడి దగ్గర మెలగా ఈ విషయాన్ని ప్రస్తావించింది. "ఒరే బాబూ! మీ ఆవిడతో చెప్పు. వాడు కొలంగాక ఈ యింట్లో పడివున్నాడు. అందరిలా వాడికీ తల్లీ దండ్రీ వుంటే వాడు మారాజులా బ్రతికేవాడే. వాడికి మీ రేమీ సిరిసంపదలు తలపైకెత్తవలసిన అవసరంలేదు. పట్టెడు తిండి పెటండంతే! వాణ్ణి చదువుకోనివ్వండి. ఏనో వాడిబ్రతుకు వాడు బ్రతుక్కుంటాడు." అంటూ సంగ్రహంగా తన హృదయవేదన వెలిబుచ్చుకుంది.

కృష్ణమూర్తి తల్లి మాటలు తనకేమీ అర్థం కానట్టు తెల్లబోయి "అదేమిటమ్మా! ఇప్పుడు వాడికి మేము తిండి పెట్టడం లేదంటావా" అన్నాడు.

"తిండి సంగతలా వుండనీ! దానిని బడికి వెళ్ళనీకుండా చెప్పులు తోమి పెట్టమనడం నీకిష్టంగావుంటే చెప్పు" అని నిలదీసి ప్రశ్నించింది కామాక్షమ్మ.

"చెప్పులుతోమితే నీమనవడు అరిగిపోతాడనుకుంటున్నావామ్మా! కృష్ణమూర్తంటూ ఒకడు కాస్త సిరిసంపదలతో బ్రతుకుతున్నాడు కాబట్టి సరిపోయిందిగానీ, లేకుంటే నీ మనవడు నిజానికి బూట్ పాలిష్ చేసుకుంటూ బ్రతకాల్సిందే! వాడిని గురించి నువ్వింత పట్టింపు పెట్టుకుంటే ఏం బావుంటుంది. అమ్మా! ఇదేం బావుండలేదు. ఎప్పటికయినా యిది చిక్కు. ఈ చిక్కును ఆదిలోనే విడిపించుకోవాలి. వాడినెక్కడైనా అనాథశరణాలయంలో చేర్చెయడం మంచిది."

కామాక్షమ్మ ఎందుకో పకాలుననవ్వింది నవ్వి "ఒరేబాబూ! ఆమాట నీనోటంట వచ్చినందుకు నవ్వాను. వాడిని అనాథల్లో చేర్పించాలంటున్నావు. వాడి తండ్రి చనిపోయాడు. తల్లి చనిపోయింది. కానీ నేను చావలేదు, బ్రతికేవున్నాను. నేను బ్రతికున్నంతవరకూ వాడనాథ కాడు, నీ కిష్టం లేకపోతే చెప్పు, వాడూ, నేనూ నీ యింట్లోనుంచీ వెళ్ళిపోతాము" అంది.

"పోయేవాళ్ళని ఎవ్వరాపగలరు" అంటూ కృష్ణమూర్తి పైకిలేచి, గబగబా మేడమెట్లెక్కసాగాడు.

కామాక్షమ్మ ప్రశాంతమైన స్వరంతో నే "మంచిమాటన్నావురా బాబూ! నువ్విలా అన్నప్పుడు, యిక్కడ మాకేముంది! పోతాములే" అంది

అన్నంతపనీ చేసింది కామాక్షమ్మ మరునాడు తెల్లవారేసరికి ఆయింట్లో అవ్వా మనవళ్లు కనిపించలేదు

*　　*　　*

కొడుకు ఆమాకీ తీయడానికి వీల్లేని దూరప్రాంతానికి వెళ్ళిపోయింది కామాక్షమ్మ. ఒక పట్టణానికి చేరుకగా, తనకి సీతారామయ్యగారేనాడో చేసి పెటిన చెవుల కమ్మలు అమ్మి ఒక చిన్న గుడిసె వేసుకుంది. మిగిలిన డబ్బుతో ఒక పాడిగేదె కొనుక్కుంది. రఘు మళ్ళీ బడిలో చేరాడు. కామాక్షమ్మ తెల్లవారుఝామున అయిదు గంటలకే లేచి దీపం వెలిగించి రఘుని లేపుతుంది. రఘు వాచకం చదువుకుంటూ వుండగా చెత్తతోసి, గుడిసెముందు కళ్ళాపు చల్లి, వచ్చీరాని ముగ్గులు రెండు వేసి నీళ్ళకోసం బిందెతీసుకుని కాలువకు వెళ్తుంది. ఆమె తిరిగి వచ్చేసరికి తెల్లగా తెల్లవారుతుంది రఘు ఆపాటికి పళ్లుతోముకుంటాడు. వాడికి చద్దన్నం పెట్టి, కామాక్షమ్మ పాలుపిండుకుంటుంది. క్రితం రోజు తట్టి పెట్టిన పిడకల్ని గంపలోవుంచుకుని తలకెత్తుకుని, కుడిచేతిలో పాలచెంబు తీసుకుని రఘు వెంటరాగా, పటణంలోకి బయల్దేరుతుంది మార్కెట్టురోడ్డుదగ్గర ఇద్దరూ చీలిపోతారు. చర్చిరోడ్డువెంబడే రఘు స్కూలుకి కివెళ్ళిపోతాడు. కామాక్షమ్మ తను వాడుకగా పాలిచ్చేవాళ్ళయిళ్లకు వెళ్ళి పాలుపోసి ఎన్ని తవ్వలిచ్చిందో అన్ని ఎర్రటిచుక్కలు గోడపైన బెటి, తిరిగి యింటిదారి పడుతుంది. త్రోవలో పిడకలుసైతం అమ్ముడుపోతాయి చిల్లరగానైతే కానీకి ఆరు చొప్పునా, టోకుగా నయితే అణాకు ఇరవై అయిదు చొప్పునా పిడకలు అమ్ముడుపోయేవి

ఐనా కామాక్షమ్మకు బ్రతుకు భారమనిపించలేదు రఘు శ్రద్ధగా చదువుకుంటూ ప్రతిక్లాసులోనూ మొదటివాడుగా ప్యాసౌతూ వచ్చాడు. వాడు హైస్కూల్లో చేరిన రోజున కామాక్షమ్మకు మహదానందం కలిగింది. రఘు హెడ్మాస్టరుదగ్గరికి వెళ్ళి, తనకు అమ్మమ్మతప్ప మరెవరూ లేరని మనవి చేసుకుని అర్ధజీతానికి సిఫారసు చేయించుకున్నాడు. ఐదు రూపాయలు పెట్టి, అన్నీ సెకండుహాండు పుస్తకాలే కొని,

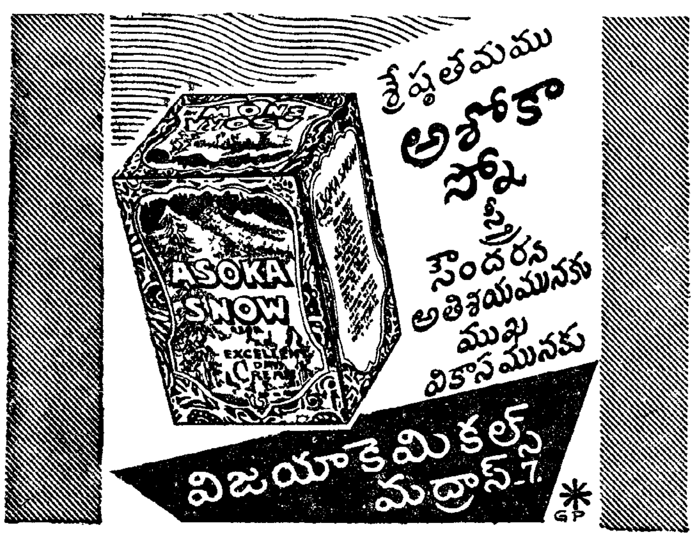

వాటిని స్వయంగా శైంఢు చేసుకున్నాడు. కాలానికి పరుగెత్తడం సహజగుణమైనా, స్కూలు జీవితంలో అదెవరికైనా మరింత వేగంతో పరుగెత్తినట్టు తోస్తుంది. రఘు హైస్కూల్లో చదువుకున్న ఆరేళ్లు ఆరు క్షణాల్లో గడచిపోయాయి.

కామాక్షమ్మ అంతటితో తన బాధ్యత తీరిపోయినట్టు భావించలేకపోయింది. రఘు కాలేజిలో చేరి కనీసం బియ్యే అయినా పూర్తిచేయాలి. అంత మాత్రం చదువు లేకపోతే ఈరోజుల్లో చెప్పుకోదగ్గ ఉద్యోగం దొరకడం లేదు. నా అన్నవారు త్యణీకరించి దూరం చేసినవాడు రఘు, తన తల్లితోబాటు రక్తం పంచుకుని పుట్టిన మేనమామ దృక్పథంలో బూట్సులు పాలిష్ చేయవలసినవాడు, అనాథల్లో కలసిపోవలసినవాడు రఘు. అలాటి రఘు ఆ మేనమామ తల్ర దొక్కినట్టు తాశీల్దారు కావాలి! అడ్వొకేటు కావాలి! ఇంకా మాట్లాడితే కలెక్టరు కావాలి! అంతకంటే ఉన్నతోద్యోగాలు కామాక్షమ్మకు స్ఫురించలేదు.

గవర్నమెంటు స్కాలర్‌షిప్పుతో కాలేజి చదువు ముగించిన రఘు ఉద్యోగ విషయంలో మాత్రం అమ్మమ్మకు కొంచెం అశాభంగాన్ని కలిగించాడు. రఘూ దెప్పుడూ మనుషులతో కలిసిపోయే కలుపుగోలు స్వభావం. కాగితాలపైన రాతకోతలు చేసుకుంటూ కాలం గడిపి వేయడం అతడి మానసిక ప్రవృత్తికి నచ్చలేదు. అందుచేత అతడు ఏరికోరి తను చదివిన కాలేజిలోనే లెక్చరరు వుద్యోగం స్వీకరించాడు.

ఉద్యోగం దొరికిన తర్వాత రఘు జీవితం సాఫీగా గడచిపోసాగింది. కాపురాన్ని గుడిసెలోనుంచీ తన హోదాకి తగినట్టు ఒక చిన్న మేడలోకి మార్పించాడు. వంటచేసి పెట్టడానికొక వంటలక్కని కుదుర్చుకోమని కూడా అమ్మమ్మకి సలహా యిచ్చాడు. కానీ కామాక్షమ్మ మాత్రం ససేమిరా అలాటి పని జరగ్గూడదంది. "బుద్ధి తెలిసినప్పటినుంచీ చెమటోడ్చి, ఎముకలు విరిచి, నజ్జుగుజ్జయిన కష్టేరా బాబూ! ఇదింకా పదేండ్లపాటు పనికొస్తుందిలే, ఆపైన పెట్టుకోందువుగానీ లే వంటలక్కను" అందామె.

"అకేమిటే అమ్మమ్మా! పదేళ్ళ తర్వాత గూడా వంటలక్క ఎందుకు? నన్నొక యింటివాణ్ణిగా చేసే వుద్దేశం యిప్పుడప్పుడే నీకు కలిగేట్టు లేదే!" అంటూ నవ్వాడు రఘు.

"కాలం కలిసిరావాలిరా బాబూ! అంతా దేవుడి దయ" అంది కామాక్షమ్మ.

కామాక్షమ్మ ఆశించినట్టు కాలం కలిసి వచ్చింది. అనతికాలంలోనే రఘుజీవిత కావ్యంలో సరికొత్త అశ్వాసం ప్రారంభమైంది.

ఓ రోజు సాయంత్రం రఘు కాలేజి నుంచీ తిరిగివచ్చి "రేపు మనింటికొకరు రాబోతున్నారమ్మమ్మా! మనం ఆతిథ్యమివ్వాలి" అన్నాడు.

"నీ స్నేహితుల్లో నాకు తెలియనివారెవర్రా! పేరు చెప్పకూడదూ" అంది కామాక్షమ్మ.

"స్నేహితుడు కాదులే అమ్మమ్మా! నువ్వు మరేం కోప్పడకుంటే చెబుతాను. రేపు రాబోయేదొక స్నేహితురాలు."

"స్నేహితురాలా! అదెవర్రా బాబూ!" అంటూ నివ్వెరపోయింది కామాక్షమ్మ. రఘు టెన్నిసురాకెట్ గాల్లో ఊపుకుంటూ, నవ్వుతూ వెళ్ళిపోయాడు. కామాక్షమ్మ మాత్రం రాబోతున్న రఘు స్నేహితురాల్ని గురించి ఆలోచించుకుంటూ తలుపు దగ్గరే కూర్చుండిపోయింది!

మరునాటి వుదయం రఘు పనిగట్టుకుని అమ్మమ్మతో సహా వంటగదిలో కూచున్నాడు. "విందు దివ్యంగా వుండాలి అమ్మమ్మా! వంకాయలు కూర చెయ్. చిక్కుడుకాయలు వేయించు మజ్జిగ తిరగబోత పెట్టు. శ్రమ అనుకోకుండా, పాయసం..." అంటూ అమ్మమ్మ కెక్కడ కోపం వస్తుందోనని ఆగాడు.

కామాక్షమ్మకు కోపం రాలేదు. జంకుతున్న మనవణ్ణిచూచి నవ్వుతూ ఆవిడ "ఇంతకూ ఆ వచ్చేది ఏవూరి దొరసానిరా" అంది.

"దొరసానేమిటి! తినబోతూ రుచులడగడమెందుకు? నువ్వే చూద్దువుగానీ వుండు" అన్నాడు రఘు.

పదకొండు గంటలకు యింటిముందు రిక్షా ఆగింది. చెంపకు చేరడేసి కళ్ళతో ఓ పిల్ల లేడిపిల్లలా అందులోనుంచీ బయటికురికి ద్వారంవగ్గర నిల్చునివున్న కామాక్షమ్మకు నమస్కారం చేస్తూ లోపలికొచ్చింది. ఆ క్షణాన కామాక్షమ్మలో చెలరేగిన భావాల్ని మాటల్తో వ్యక్తం చేయడం సులభసాధ్యం కాదు. అప్రయత్నంగా ఆమెలో అనురాగం ప్రవాహంలా ఉప్పతిల్లి, ఆ ప్రవాహం అదృశ్యంగా ఆ అమ్మాయిని అభిషేకించసాగింది. ఆమె చేతులు చాచి ఆ అమ్మాయిని కౌగలించుకోవాలని కూడా అనుకుంది. కొంతసేపు గడచిన తర్వాత ఆ అమ్మాయిపట్ల తనకెందుకిలాంటి అకారణమైన అవ్యాజానురాగం కలిగిందో తెలియక కామాక్షమ్మ తెల్లబోయింది.

వచ్చిన అమ్మాయి నట్టింట్లో పరచిన చాపమీద శరీరం ముడుచుకుని ముచ్చటగా కూర్చుంది. ఆమెతో ఎలా మాట్లాడించాలో తెలియక కామాక్షమ్మ నాలుగైదు క్షణాలపాటు ఊరుకుంది. ఒక పెళ్ళికాని అమ్మాయి ఇలా జంకుగొంకులు లేకుండా పరాయింటికి రావడమనేది కామాక్షమ్మకు అనూహ్యమైన విషయం. అందువలన కలిగిన అబ్బురం ఒకవైపున అలా వుండగానే ఆమె ఆ అమ్మాయి దగ్గరికివచ్చి చాపపైన కూచుంటూ "చదువుకుంటున్నావా అమ్మాయీ" అని ప్రశ్నించింది.

"ఈ సంవత్సరమే కాలేజిలో చేరానండీ" అంది ఆగంతుక యువతి.

"ఐతే మా రఘుకి శిష్యురాలివన్నమాట! అవునుకదూ" అంటూ కామాక్షమ్మ మెల్లగా నవ్వడానికి ప్రయత్నించింది.

ఆ అమ్మాయి అవునన్నట్టు తల ఆడించి అలమారానుంచీ ఒక పుస్తకంతీసి తిరగవేయసాగింది.

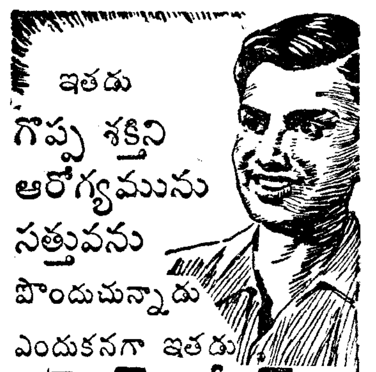
ఇతడు
గొప్ప శక్తిని
ఆరోగ్యమును
సత్తువను
పొందుచున్నాడు
ఎందుకనగా ఇతడు
బైల్ బీన్సు
అదనపు సుఖ విరేచనకారిని
సేవించుచున్నాడు.

అచ్చమైన బైల్ బీన్సు శాస్త్రజ్ఞులచేత ఆమోదింపబడినవి, జగత్ ప్రసిద్ధమైనవి. విరేచన బద్ధము, మాంద్యము నుండి మీకు విముక్తి నిచ్చుటకుతోడు వాటిలోని విలువైన ఔషధ సహకారముచే మీ శరీర ప్రకృతి నంతయు మరల శక్తివంతమొనర్చును. ఇవి, అజీర్తిని కాలేయ బాధను పోగొట్టును. మీకు అత్యధిక శక్తి, సత్తువ, జీవ దారుఢ్యముతో మరల యౌవనవంతులగు నట్లు. అవి శక్తివంతములను. వనికి మాలిన విష పదార్థములను నిర్మూలించి వేయును. బైల్ బీన్సును నియమ ముగా సేవించు టను ఇప్పుడే ఆరంభించుడు. మరి మీరు కోరునట్టి సుఖమయుగా నుందురు.

మీర్లు అచ్చమైన
బైల్ బీన్సు
కొరకు నమ్మకంగా
చూచుకొనుడు.

మందుల షాపులందు దొరకును

మద్రాసు సోల్ ఏజంట్లు: దాదా & కంపెని, పార్కుటౌన్, మద్రాసు-3.

వికచ మందారం
ఫోటో: ఎ. ఆర్. జోనేపల్లి — రేపల్లె.

★ ఏకాకి ★

"రిక్షాలో వచ్చావు. మీయిల్లక్కడికి చాలా దూరమనుకుంటాను" అంటూ మళ్ళీ ప్రారంభించింది కామాక్షమ్మ.

"ఇల్లు కోఠీలో ఉంది! వస్తాం. నేను హాస్టల్లో ఉండి చదువుకుంటున్నాను."

"ఐతే మా [illegible] మాట."

"అందుకు ప్రత్యుత్తరం రాకముందే భోజనం చేసి వచ్చిన రఘు "అక్క తోందమ్మా. తరువాత తెలుసుకుందువుగాని ఆ వివరాలన్నీ" అన్నాడు.

కామాక్షమ్మ గదిలో పీటలు వేసి అన్నం వడ్డించింది. సుశీలతో బాటే ఆ రిక్షావాడూ భోజనానికి కూచుంది. కామాక్షమ్మ పదార్థాలు వడ్డిస్తూ "ఐతే యింతవరకూ ఎక్కడ చదువుతున్నావమ్మాయీ" అని మళ్ళీ సంభాషణ ఉపక్రమించింది.

"గూడూరులోనే నండీ"

"గూడూరులోనే! ఏంరా రఘూ! ఐతే ఈ అమ్మాయిది మనూరేనన్నమాట!" కామాక్షమ్మకు నిజంగా చాలా ఆశ్చర్యమే కలిగింది.

"మీదికూడా గూడూరేనని నాకు చెప్పలేదేమండీ!" అంటూ ఆ అమ్మాయి సైతం రఘుని చూస్తూ ఆశ్చర్యం ప్రకటించింది.

రఘు ఏమీ చెప్పకుండా ఎంతో బుద్ధిమంతుడిలా వంటకాలు రుచిచూస్తూ కూచున్నాడు.

"వాడా చెప్పడా? అంతేలే అమ్మాయీ! చెప్పవలసింది తప్పా మిగిలినవన్నీ చెబుతాడు. పోనీలే, గూడూరులో మీయిల్లెక్కడుంది" అంది కామాక్షమ్మ.

"[illegible]"

"ఫలానావారి [illegible] అమ్మాయివా, అంతకంతకూ [illegible] పోతున్నావు. మీ నాన్నగారి పేరేమిటి?"

"కృష్ణమూర్తిగారు."

కామాక్షమ్మ చేతిలోనుంచి నేతిగిన్నె జారి టకీమని క్రిందపడింది. కాని నెయ్యి నేలపాలు మాత్రం కాలేదు. అరపడి నెయ్యి సరాసరి రఘు విస్తరిలో ఒలికిపోయింది.

"ఇంత నెయ్యి నేనేం చేసుకోనే అమ్మమ్మా" అంటూ రఘు [illegible] అమ్మమ్మ వైపు చూశాడు.

కామాక్షమ్మ గిన్నె క్రిందనుంచి రఘు విస్తరిలో పడ్డ నేతిలో సగం తీసి అమ్మాయి విస్తరిలో వేసింది.

"అదేమిటే అమ్మమ్మా! ఎంగిలి కదూ" అంటూ [illegible] రఘు.

"మన [illegible] ఇంత మాత్రం ఎంగిలి [illegible] బాబూ! ఇది రక్తసంబంధం. ఈ అమ్మాయికేం పోతుందా" అంది కామాక్షమ్మ.

ఆరోజు సాయంత్రం కామాక్షమ్మ మనవరాలికి తల దువ్వుతూ "ఏమే అమ్మాయీ! నీకిప్పుడు ఎన్నేళ్ళు?" అని అడిగింది.

"పదిహేడో ఏడు జరుగుతోంది బామ్మా" అంది సుశీల.

"నేను రఘుతో యిల్లు విడిచిపెట్టినప్పుడు నువ్వు ఏడాది దాటని పసిదానివి. మేము యిల్లువిడిచి పధ్నాలుగేళ్ళు కావస్తున్నాయి. ఇప్పుడు రఘుకి ఇరవైమూడేళ్ళు నీకు పదిహేడేళ్ళు. మీ ఇద్దరూ ప్రక్క-ప్రక్కన నిలబడినప్పుడు చూశాను. నువ్వు వాడి భుజాలదాకా వచ్చావు. నేను జన్మలో మీ నాన్న ముఖం చూడకూడదనుకున్నాను. అంతెందుకూ! నాకు కోడలు లేదు అమ్మాయి లేదనుకున్నాను. కాని మనసు అనుకోవడంలో ఏముంది? దైవము మరో విధంగా అనుకున్నాడు" అంటూ సుశీల తల్లో పువ్వులు తురిమింది కామాక్షమ్మ.

రఘుకు సుశీలకూ వివాహమైన తర్వాత కామాక్షమ్మకు తన జీవితంలో నిర్వహించవలసిన కార్యభారాలన్నీ ఒక కొలిక్కి వచ్చినట్లు ఇటుపైన తనకు విశ్రాంతి మాత్రమే మిగిలినట్లు తోచింది. ఐనా గోళ్ళు గిల్లుకుంటూ వ్యర్థంగా కాలం గడిపివేయడం ఆమె స్వభావానికి విరుద్ధం. లోకంలో మానవులు వ్యక్తిగా రెండు తరగతులుగా వుంటారు. మొదటితరహా వారేమో ఇతరులమీద పెత్తనం చెలాయించ

దానికి మాత్రమే బ్రతుకుతారు. రెండో తరగతివారేమో పిన్నలకూ, పెద్దలకు చాకిరీ చేయడంలోనే బ్రతుకు వెళ్ళబుచ్చుతారు కామాక్షమ్మ రెండో వర్గానికి చెందిన మనిషి.

పెళ్ళయిన తర్వాత నాలేళ్ళకు రఘుకి మరో వూరికి ట్రాన్స్‌ఫరు వచ్చింది. ఆ వూళ్ళో రఘు అంతస్తు మరో మెట్టు పెరిగింది. అంతకుమునుపుండిన వూళ్ళో రఘుని చిన్నప్పటినుంచీ అందరికీ తెలుసు కామాక్షమ్మ పిడకలమ్మి, పాలమ్మి రఘుని చదివించిన సంగతి వాళ్ళకు సుపరిచితం క్రొత్తవూళ్ళో రఘు అందరికీ అపరిచితుడు పైగా వరకట్నం తాలూకు వస్తువాహనాలతో అతడు వాళ్ళకొక పిల్ల జమీందారులా కనిపించాడు. అందుకుతోడూ సుశీల మహిళాసమాజంలో సభ్యురాలుగా చేరి తన మాటకారితనంవల్ల దానికి కార్యదర్శి కాగలిగింది. కలెక్టరుగారి కూతుళ్ళు, ప్లీడరు భార్యలు ఇంటికి రావడం పోవడం సాగించారు వీధంట వెళుతున్న రఘుకి అడ్డు తగిలి నమస్కరించి సుశీల ప్రశ్నలు వేసేవారి సంఖ్య ఎక్కువైంది.

ఈ క్రొత్త వాతావరణం రఘుకి, సుశీలకి ఎంత ఆనందప్రదమయిందో అంతగా కామాక్షమ్మ ఆ క్రొత్తపరిస్థితుల్లో ఉక్కిరిబిక్కిరైపోయింది. పడకకుర్చీలో చేరగిలబడి తనతో తీరిగ్గా మాట్లాడ్డానికి రఘుకిప్పుడు వ్యవధి చిక్కడం లేదు మహిళాసమాజపు కార్యకలాపాల్లో చిక్కుకున్న సుశీలకు రెండేళ్ళ చిట్టిపాపకు పాలివ్వడానికైనా అవకాశం దొరకడం లేదు.

కొత్త పరిసరాలకు తగినట్టు నడుచుకోవడం కామాక్షమ్మకు చేతకాలేదు. ఆమె తన అలవాటుప్రకారం ఉదయం ౫ గంటలకే లేచి ఏటికి వెళ్ళి నీళ్లు తెచ్చేది ఆ తరువాత నీళ్లు కాచి బిడ్డకు స్నానం చేయించి, గంప తీసుకుని ఊరి బయటికి వెళ్ళేది. గంపనిండుగా చిదుగులు ప్రోగుచేసుకొని తిరిగి వచ్చేసరికి మధ్యాహ్నం దాటుతుంది. మధ్యాహ్న భోజనానంతరం కాసేపు మేనువాల్చి, ఆ తరువాత ట్రంకురోడ్డు వెంబడే నాలుగు ఫర్లాంగులు వెళ్లి వేపగింజలు ప్రోగుచేసి తెచ్చేది.

సుశీల బామ్మ చేస్తున్న పనులు చూసీ చూడనట్లు కొంతకాలం ఊరుకుంది. ఐనా ఎంతకాలమని ఓపిక! తను అంతసుఖీ, ఆమె చేస్తున్న పనులకూ ఎక్కడా పొత్తుకుదరడం లేదు. ఇంటికెందరెందరో వస్తుంటారు—పోతుంటారు. వాళ్లకీ విషయం తెలిస్తే ముఖం చాటుచేసుకుని నవ్వరూ! ఇకపైన నవ్వడమేమిటి, ఈపాటికి నవ్వుతూనే వుంటారు. కానీ తనందుకేం చేయాలి! అప్పటికీ ఒకసారి తీవ్రంగా మందలించింది కూడా! ఆ మందలింపు చెవిటికి శంఖు ఊదినట్లే అయింది.

ఓరోజు ఉదయం పెద్దపెద్ద కుటుంబాల నుంచీ నలుగురైదుగురు స్నేహితురాండ్రు సుశీలకోసం వచ్చారు. వాళ్లు హాల్లోకూచుని బాతాఖానీ వేస్తుండగా చిదుగుల గంపతో కామాక్షమ్మ ప్రత్యక్షమైంది.

మట్టుకు, మర్యాదకు కొంచెం యెడంగా వుండే స్నేహితురాలొకతె "ఆ మనిషి యెవరే సుశీ" అని ప్రశ్నించింది.

మరో విషయాన్ని ప్రస్తావించి అందుకు జవాబు చెప్పకుండా తప్పించుకోజూచింది సుశీల. కానీ స్నేహితురాలు మాత్రం ఆవిషయం మరిచిపోలేదు.

"మీ ఇంట్లో ఎన్నోసార్లు చూచాను. పనిమనిషా ఏమిటి సుశీ!" మళ్లీ ప్రశ్నించిందావిడ.

"అవును" అంది సుశీల మరేం చెప్పడానికీ మనస్కరించక!

చిదుగులగంపతో పెరట్లోకి వెళుతున్న కామాక్షమ్మ నఖశిఖపర్యంతం షాక్ తగిలినట్లయి, గంప నొకమూలకు విసిరి కుప్పకూరలా నేలపైన కూలబడిపోయింది. మధ్యాహ్నమై, ప్రొద్దు పడమరకు వ్రాలింది. వంటలక్క ఒకటి రెండు సార్లు భోజనానికి పిలిచినా కామాక్షమ్మ అక్కడినుంచి కదల్లేదు.

సాయంత్రం ఐదుగంటలకు రఘు కాలేజీ నుంచి వచ్చి "అదేమిటే అమ్మమ్మా! అలా వున్నావు" అని అడిగాడు.

"ఏం చెప్పన్రా బాబూ! నీకైతే నేను ఇంకా అమ్మమ్మలా కనిపిస్తున్నాను. అది నా అదృష్టం! నీభార్యపాలిటి కేమో నేను పనిమనిషినైపోయాను" అంటూ పమిట చెరగుతో ముఖం కప్పుకుంది కామాక్షమ్మ

రఘు ఏదో తీవ్రంగా ఆలోచిస్తున్నట్టు ఫోజు పెట్టి హాల్లో పచారు చేయసాగాడు. ఐదుగంటలకు సుశీల క్లబ్బునుంచి తిరిగివచ్చి "అదేమండీ! ఏం జరిగిందని అలా విచారంగా వున్నారు" అంది.

"ఇలా రా సుశీ" అంటూ రఘు లైబ్రరీ గదిలోకి వెళ్ళాడు.

కామాక్షమ్మ కెప్పుడూ పొంచివినే వాడుకలేదు ఐనా ఆరోజు మాత్రం మనవడు భార్యనెలా మందలిస్తాడో వినాలని బుద్ధిపుట్టి లేచివెళ్లి హాల్లో నిల్చుంది.

భర్త భార్యని మందలిస్తున్నాడు: "అమ్మమ్మ నేమన్నావు సుశీ! ఆమె మాడు ఎలా ఖిన్నురాలై కూచుందో."

"ఏంచేయమంటారండీ ఆమె చేసేవన్నీ నామర్దాపనులు. అక్కడికీ నా అంతట నేనే ఆమె పనిమనిషని చెప్పలేదు. ఆ క్లబ్బు సుందరరావుగారి భార్య అడిగితే, మరేం చెప్పడానికీ తోచక అవునన్నాను."

"ఆ అనడమేదో అమ్మమ్మకి వినబడకుండా అనరాదా సుశీ!"

కామాక్షమ్మ గిరుక్కున వెనుదిరిగింది. ఐతే భార్య తనని పనిమనిషిగా వ్యవహరించడంలో వీడికభ్యంతరం లేదన్నమాట! ఆ అనడమేదో యీ ముసలిదానికి వినబడకుండా చెప్పుకోవాలంతే! యింతకంటే దగా లోకంలో ఉండదు. దాదాపు ఇరవైయేళ్ళు తను సర్వసౌఖ్యాల్నీ విడనాడుకుని వీడిని సాకి సంతరించి విద్యాబుద్ధులు నేర్పినందుకు ప్రతిఫలంగా వీడు తను తన పకోకుంలో పనిమనిషిగా వ్యవహరింపబడడానికి అంగీకరిస్తున్నాడు. ఈ ఇరవైయేళ్లు తను భగవంతుడికి సేవ చేసివుంటే ఈపాటికి ముక్తి లభించి వుండేదేమో! మనుషుల్ని నమ్మి తనకంటే మోసపోయినవాళ్ళు మరొకరుండరు. ఛీ! ఏం లోకం, ఏం మనుషులు!

ఆరాత్రి రఘుకి, సుశీలకి మామూలుగానే గడచిపోయింది. ఆ నిశీథం తమనుంచీ ముసలావిడని వేరుచేసిందన్న విషయం వాళ్లకి తెల్లవారినతర్వాత గానీ తెలిసిరాలేదు.

* * *

మందమారుతంస్థానే చలిగాలి వీస్తోంది. ఆకాశాన దూదిపింజెల్లాంటి మబ్బులు వడయాతున్నాయి వెన్నెల మసకబారిపోతోంది రాత్రి బాగా మీరిపోయేదాకా ఆవేళ కామాక్షమ్మ జీర్ణకుటీరంలో వంట పూర్తికాలేదు. ఒకసారి ఆమె బయటికి వచ్చి "ఏంరా రఘూ! ఆకలౌతోందా" అని అడిగింది. రఘు "లేదులే అమ్మమ్మా" అన్నాడు "ఏం చేయమంటావు రఘూ! మమకారం తెగిపొమ్మంటే తెగిపోయేదా! నాకు చిన్నప్పటినుంచీ ఒక కోరికుండేది. ఈరోజు నీతో చెబుతున్నాను. ఇంటినిండుగా చుట్టాలు రావాలి నేను స్వయంగా వంటచేసి వడ్డించాలి పిన్నా పెద్దా, పిల్లా జెల్లా తింటుంటే చూడాలి అనుకునేదాన్ని. భగవంతుడు నా కోరికలన్నీ నెరవేర్చాడు. అదిమాత్రం తీరకనే ఉండిపోయింది. ఎవరెవరి అదృష్టం ఎప్పుడు పండుతుందో ఎవరు చెప్పగలరు! వెంకటేశ్వరుడు మిమ్మల్ని ఈరోజు నా దగ్గరికి తీసుకొచ్చాడు. మీరు ముగ్గురూ కూచుంటె ఈపాక నిండిపోతుంది. అప్పడాలు వేయిస్తున్నాను నువ్వు లేచి కాళ్లు చేతులు కడుక్కో" అంటూ కామాక్షమ్మ లోపలికి వెళ్లిపోయింది.

తెల్లవారింది. రఘు సతీసుతలతో ప్రయాణమై గుడిసెముందు నిలుచున్నాడు. కామాక్షమ్మ కళ్ల నీళ్లు పెట్టుకోకుండానే లక్షణంగా భార్యాభర్తల్ని సాగనంపాలనుకుంది. కానీ పొంగి పొరలిపోతున్న నీటి

(55-వ పేజీ చూడండి)

అతని చెయ్యి అతని తొడమీద పడింది. "ఓహో! నే నింకా తల మునిగి రాజు కాలేదుగదా!" అనుకున్నాడు. కాని అందమైన భార్యను చేజేతులా విడిలించుకోవడంవల్ల అతని మనస్సు వుండబట్టలేకపోయింది. చేసేదిలేక ఆవేశంతోనూ, విచారంతోనూ - భార్యను ఎత్తుకుపోయిన సుల్తానును నోటికొచ్చినట్టు బూతులు తిట్టడం ప్రారంభించాడు. అతని కొడుకూ ఏడవడం మొదలెట్టాడు... భార్య పోయిందన్న విచారంతో - కొంతసేపటికి స్పృహ తప్పి నేలపడిపోయాడు బ్రాహ్మణుడు.

ఆ తర్వాత కొంతసేపటికి బ్రాహ్మణుడు మూర్ఛనుండి లేచాడు. కలలోలాగా జరిగిపోయినదంతా తల్చుకుని - తన భార్యను ఎత్తుకుపోయిన ఆ సుల్తానును చంపితీరా లనుకున్నాడు. కాని, ఆ సుల్తాను ఎక్కడ? తనెక్కడ? అదెలా సాధ్యం అవుతుంది? అనుకుని ఆలోచించాడు. తను రాజైతే సైన్యాన్ని సేకరించుకుని, సుల్తాను మీద దండెత్తవచ్చుననీ, సుల్తానును చంపి, తన భార్యను తీసుకురావచ్చుననీ అనుకున్నాడు. ఈ విషయంలో అతనికి రామాయణ గాథ జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఒకవేళ రాజై సైన్యాన్ని కూడగట్టుకుని, సుల్తానుమీద దండెత్తిన తర్వాత, జయం సుల్తానుకు కలిగి, తనకు అపజయం కలిగితే, తన భార్య గతి ఏమవుతుంది? అనుకున్నాడు. కాబట్టి, తన బుద్ధిబలంతో తప్ప, సుల్తానును మరేవిధంగానూ జయించలేనని తెలుసుకున్నాడు. ఆ ఉపాయమేదో ఆలోచించసాగాడు. ఆఖరికి మెరపులా ఒక ఆలోచన తట్టిం దతనికి! 'ఒరే, సుల్తాను పాతకా! - ఇదిగో నీ పని పట్టిస్తాను' అనుకుని, ఆ ఆలోచనేదో కొడుకు దగ్గరకూడా చెప్పకుండా, బిరబిరా గుంటలోకి వెళ్లి, తల మునిగాడు బ్రాహ్మణుడు.

పల్లకిలో తీసుకపోతున్న బ్రాహ్మణుని భార్యను ఎన్నో విధాలుగా తన వశం చేసుకోడానికి ప్రయత్నంచేశాడు సుల్తాను. కాని, ఆమె నసేమీరా - ఏడుస్తూ కూర్చుంది. సుల్తాను, తను వేసుకున్న ఒక ముత్యాలహారాన్ని ఆమె మెడలో వేయబోతున్న సమయంలో, బ్రాహ్మణుని భార్య పందిగా మారిపోవడం జరగడంతో - జరిగిన ఈ విచిత్రానికి ఆవేశపడి, "ఇదేమిటి విచిత్రం! సైతాన్!" అంటూ దాన్ని కాలితో తన్ని - పల్లకీనుండి దిగాడు. పల్లకీనుండి నేలపడ్డ పంది, సుల్తానును చూచి ఉరిమింది. దాన్ని అంతటితో వదిలిపెట్టి, సుల్తాను తన సిపాయీలతో వెళ్లిపోయాడు.

కొంతసేపటితర్వాత, పందిరూపమెత్తిన బ్రాహ్మణుడి భార్య, తనకేసి రావడం చూసి దిగులు చెందిపోయాడు బ్రాహ్మణుడు. 'ఆఖరికి ఈ పందితో నా జీవితం గడపాలని వుందా!' అని విచారించేడు. ఏదో ఆవేశంకొద్దీ, తన భార్యను సుల్తాను నుండి విడిపించుకోవాలనే వుద్దేశంతో - సుల్తానుదగ్గరున్న ఆమె పందిగా మారాలని మనస్సులో కోరుకుని, నీటిలో మునిగాడేగానీ, ఆమె ఎప్పుడూ పందిగా వుండవలసివస్తుందని అత నూహించలేకపోయాడు. చేజేతులా చేసుకున్న దానికి విచారపడుతూ కూర్చున్నాడు బ్రాహ్మణుడు.

అప్పుడు బ్రాహ్మణుని కుమారుడు: "నాన్నా! విచారపడకు. ఇప్పటికైనా ఏమీ మించిపోలేదు! ఇంకొక వరం నావంతు బాకీ వుంది గదా! దానికి, వుండేదున్నలాగే అన్నీ మారిపోవాలని కోరుకుని, నేను తలమునుగుతాను" అన్నాడు.

కొడుకు బుద్ధిమతిమాటలకు బ్రతుకు జీవుడా అనుకుని, 'అమ్మయ్యా!' అని నిట్టూర్చాడు. బ్రాహ్మణుని కుమారుడు చెప్పిన విధంగానే కోరుకుని తల మునిగి లేచాడు. పందిరూపంలో వున్న బ్రాహ్మణుని భార్య, పూర్వంలాగా మామూలు బ్రాహ్మణుని భార్యగా

ఏకాకి

(37-వ పేజీ తరువాయి)

కష్టంగా కట్టు ఎంతకాలం నిలబడగలుగుతుంది! ఆమె చిట్టిపాపని మళ్లీ ఒకసారి చేతుల్లోకి తీసుకుంటూ "ఇదంతా ఏమిలా వుందో చూశావా రఘూ! శ్రీరాముడు శబరిఇంటికి వచ్చాడని చెబుతారు. అలావుంది. మీరు వెళ్లిపోతున్నారు. నేనేం చెయ్యను! పువ్వులవ్యాపారంలో ఏం మిగుల్తుంది! అక్కడికక్కడికే సరిపోతుంది. ఈ రెండేళ్లుగా నేను మిగిల్చిందల్లా ఈ కొంగులోనే ఉంది. ఊరు పొమ్మంటూ, కాడు రమ్మంటూన్న కాలంలో నాకీ బరువెందుకు! తీసుకెళ్లు. దీంతో మరేం పెద్దగ రాదు. పాపకు మువ్వల కడియాలు చేయించి కాళ్ళకు వేయించు. అది నడిచినప్పుడల్లా మువ్వలు ఘల్లుఘల్లు మంటుంటాయి. అప్పుడల్లా మీకు నేను జ్ఞప్తికొస్తుంటాను. ఈ ముసలితనంలో నన్ను తలచుకునేవాళ్లు ఒకరిద్దరయినా వున్నారనుకుంటే నేను తృప్తిగా చావగలను" అంటూ కొంగుముడి విప్పి చిల్లరడబ్బుల్ని పాప ఒడిలో పోసింది.

రఘు అమ్మమ్మ దగ్గరనుంచి పాపని తీసుకున్నాడు. సుశీల బొమ్మకు నమస్కరించి సెలవు తీసుకుంది. అంతకంతకూ దూరంగా వెళ్లిపోతున్న ఆ పతిపత్నుల్ని చూస్తూ కామాక్షమ్మ ఆ గుడిసె తలుపుదగ్గరే నిలుచుండిపోయింది.

★